

Rusinko, Marcela

**Dražby mobiliářů z konfiskovaných moravskoslezských zámků : výstavní a aukční síň Karel Ditrich
Brno v letech 1948–1950**

Opuscula historiae artium. 2019, vol. 68, iss. 1, pp. 40-55

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141530>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Dražby mobiliářů z konfiskovaných moravskoslezských zámků: výstavní a aukční síň Karel Ditrich Brno v letech 1948–1950

Marcela Rusinko

The movement and the state-organised sale of artistic assets confiscated from private properties after 1945 on the authority of decrees issued by the President of Czechoslovakia is an area of research that is topical but as yet remains largely unexplored. This paper is based on research that was conducted on the extensive archive fonds of the Karel Ditrich Exhibition and Auction House that are kept in the Moravian Provincial Archives in Brno. The comprehensiveness with which this collection has been preserved makes it an extremely valuable source for historical research and research on the provenance of items. It is uniquely able to offer a three-dimensional picture of the dramatic period between 1947 and 1950 when this business underwent two transformations in its proprietary status: from a private business to a business controlled by national administrators and then to a branch in the monopoly network that operated under Obchodní domy Antikva (Antikva Department Stores), a state enterprise. From the archive materials it is possible to reconstruct the circumstances of the auctioning of seized artistic assets that accumulated there over the course of three years from almost all over Moravia and Silesia (four dozen localities). Inventories and accounts from individual castles and the residences and large estates of nobles expelled from Czechoslovakia offer a comprehensive picture of the amount, nature, and value of dislocated art pieces and of objects that through the intervention of state organs were designed to be placed in museum institutions. The paper also offers a portrait of the contradictory figure Karel Ditrich (1913–?), the original owner of the auction house, and also a coin collector, dealer, and expert, presented against the backdrop of his impressive domestic and international contacts and the political show trial of Rudolf Slánský under way at that time.

Keywords: Karel Ditrich exhibition and auction house; decrees of the President of the Republic; confiscated art objects; Národní pozemkový fond / National Land Office; Národní kulturní komise / National Cultural Committee; Antikva; Ferdinand Richter; Otakar Pohl; Rudolf Slánský trial; the export of coins for foreign currency

Mgr. Ing. Marcela Rusinko, Ph.D.
Seminář dějin umění, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of Art History, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno
e-mail: marcelarusinko@gmail.com

„V předsíni bytu Karla Ditricha nacházela se vitrína s porcelánem a sklem, zřejmě z majetku zámků. Stejně tak obrazy na stěně. Na schodišti domu byla umístěna skříň, pocházející rovněž podle vzhledu ze zámku.“¹

Problematika pohybu a aukčního prodeje uměleckého mobiliáře pocházejícího z nemovitostí konfiskovaných od roku 1945 na základě dekretů prezidenta republiky² patří k badatelsky aktuálním, stále však ne zcela objasněným oblastem. Systematickému výzkumu v uplynulých letech bránil nejen nedostatečný časový odstup a do jisté míry přetrvávající morální citlivost tohoto tématu, ale především nedostatek známých primárních archivních pramenů.³ Patří totiž snad již k specifčnosti druhu tohoto podnikání, tedy aukčního prodeje, že po něm jeho provozovatelé, především v citlivých historických obdobích, nemají vůli zanechat přesvědčivě dokumentárních písemností.⁴ Často tak jako stopa po jejich činnosti přežijí jen aukční katalogy, pokud byly vydány, a někdy dokonce i ty jen fragmentárně. O to cennější je pro nás relativní celistvost a vypovídací hodnota fondu aukční a výstavní síně Karel Ditrich, zachovaného v Moravském zemském archivu v Brně.⁵ Zcela ojediněle nám tento cenný pramen, jenž, pokud se v budoucnu neobjeví zcela neznámý soukromý archivní zdroj, patrně zůstane z hlediska výzkumu dostupného materiálu v našem prostředí již osamocen, skýtá možnost nahlédnout do mechanismů těchto dramatických a rozsáhlých majetkových přesunů ústících na anonymní a rychloobrátkový aukční trh. Fond zachycuje dvojí majetkoprávní transformaci aukční síně: ze soukromé poválečné živnosti na podnik vedený národními správci a následně o dvě léta později jeho předání do sítě národního podniku Obchodní domy jako pobočka Antikvy. Zachovaná vzájemná komunikace mezi národními správci, státními i lokálními úřady a institucemi (především Národním pozemkovým fondem (NPF), Krajským národním výborem v Brně (KNV), později i Národní kulturní komisí (NKK) a podnikem Antikva), i bývalým majitelem,

takto výjimečným způsobem podkryvá rozdílná očekávání i komunikační schémata spojená s jednotlivými majiteli, jejich vzájemné střety na pozadí bouřlivých společensko-politických změn i dobové paradoxy spojené s rychlými převody rozsáhlých majetků.

Dle dochované dokumentace lze podnik současně charakterizovat jako nejvýznamnější, klíčové odbytiště konfiskovaného mobiliáře určeného do aukčního prodeje ze znárodněných zámků, usedlostí a statků z celého území Moravy a Slezska, tj. z několika desítek lokalit.⁶ K řadě lokalit fond obsahuje i soupisy mobiliářů poskytnutých NPF („uvolněných“ do prodeje), zpravidla víme také, ve kterých aukcích byly položky z jednotlivých zámků/sídel draženy a jaké byly dosažené ceny. Dochována jsou i vyúčtování národních správců vůči NPF, detailní zprávy o hospodaření a stavu podniku. U položek eliminovaných NKK jako předměty kulturní hodnoty s předpokládaným dalším využitím ve veřejné sféře pak víme, do kterých institucí byly určeny a lze je tedy lokalizovat v jejich sbírkách často i dnes.⁷

„Všichni velcí soukromí sběratelé i muzea“

Původní majitel podniku Karel Ditrich se narodil 19. února 1913 v Olomouci. Vystudoval měšťanskou a obchodní školu a vyučil se obchodním příručím. Od roku 1937 do roku 1945 byl tajemníkem Skupiny moravských výtvarníků v Olomouci. Jeho činnost se měla podle souhrnné zprávy Zemského národního výboru v Brně (ZNV) z prosince 1948 zaměřovat na výstavy Václava Špály, Ludvíka Kuby či Antonína Procházky. Podnik Karla Ditricha vznikl jako „obchod v drobném se starožitnostmi, originály soch a obrazů a jinými uměleckými předměty sloužícími bytové kultuře“ v průběhu roku 1945. Teprve novým výměrem z 9. prosince 1947 byla živnost rozšířena i o koncesi k provozování soukromého jednatelství a pořádání dražeb, nicméně z korespondence je zřejmé, že aukce Ditrich běžně pořádal již na podzim 1946 a měl díky kontaktům z předchozího období i svou zavedenou klientelu. Podnik měl zpočátku sídlo v místě bydliště Ditricha na ulici Dra Bedřicha Macků 77 (dnes Údolní ulice) v Brně.⁸ Dražbou konfiskovaných zámeckých mobiliářů v zemi Moravskoslezské byla firma pověřena přípisem od NPF zde dne 16. února 1948.⁹

V průběhu roku 1948 Ditrich podnikl ve spolupráci s NPF celkem pět aukcí konfiskovaného majetku (březen, květen, červen, září a listopad 1948). Vyúčtování z poslední, listopadové aukce už předložila nastoupivší národní správa. Ditrich v průběhu úspěšného roku 1948 vystupoval jako stálý soudní znalec, provozovatel výstavní a aukční síně. Dochováno máme logo podniku používané na dopisním papíru i razítko soudního znalce. Vzhledem k rozvoji podnikání požádal Ditrich ZNV v Brně o přidělení nových obchodních místností, ty mu byly v domě na náměstí Rudé armády č. p. 12 (dnešní Moravské náměstí, do 1945 Lažanského náměstí, „Am Kiosk“, či Adolf-Hitler Platz) [obr. 1] přikázány 12. října 1948, tedy dva

1 – Náměstí Rudé Armády (Kiosk 5), dnes Moravské náměstí v Brně v roce 1946. Sídlo aukční síně Karla Ditricha

měsíce před zavedením národní správy, jež byla na podnik uvalena 14. prosince téhož roku. Rozhodnutím finančního referátu KNV v Brně pak byly podniku, již pod vedením národní správy, dne 26. dubna 1949 opět odebrány.¹⁰

Díky podrobným auditům aukčního podniku provedeným orgány po převzetí národní správou máme řadu informací o jeho fungování v obchodně úspěšném roce 1948. „V roce 1948 více než 80% dražených předmětů jsou předměty svěřené do aukcí NPF, který likviduje konfiskáty zámků a hradů. Z těchto konfiskátů jsou svěřovány do aukcí předměty, které určila kulturní komise [NKK], jejímž předsedou je Dr. Wirt[h]. Aukční zboží je přebíráno dle seznamů a předem odhadnuto, vyvolací ceny však stanoví majitel [podniku] sám. Předměty nesmí být prodány mimo aukci a musí být vždy veřejně draženy po předchozím veřejném vystavení. Při dražbě jest pak přítomen úředník NPF [...]“, referuje v jedné ze zpráv úředník Schneider na ZNV.¹¹ Víme také, že v průběhu tohoto roku Ditrich na svých aukcích utřžil celkem na 3,5 milionu Kčs. Dle dobových zvyklostí si účtoval provizi 15% na straně kupujícího, 15% na straně prodávajícího a další náklady vůči NPF, související s náročnou manipulací s konfiskáty, jejich transportem často až ze slezského pohraničí, znalecké poplatky. Informace o konání aukcí přeplněných mobiliářem svěřeným NPF Ditrich hojně inzeroval v regionálním tisku. Částky v řádech desítek tisíc korun podniku pravidelně fakturovala brněnská *Rovnost*, na jejíž lokální publikum spoléhal nejvíce. Inzeráty vycházely také v *Září* a *Nové politice*. Účastníci aukcí byli „nejen z Brna, ale z celé republiky a i z ciziny“ a podle údajů majitele podniku na jeho aukcích nechyběli „všichni velcí soukromí sběratelé a i korporace, jako musea apod. a také jiní obchodníci obrazy a starožitnostmi“. Většina předmětů byla prakticky prodána na základě limitů ještě před aukcí.¹² Neuralgickým bodem, jenž do jisté míry rozhodl o rychlém znárodnění, byla

skutečnost, že na svých aukcích majitel sám dražil. Jak umožňoval i dražební řád, z likvidovaného konfiskovaného mobiliáře „zakoupil pro sebe řadu předmětů“. Současně v rozhovoru s národními správci nevyloučil možnost tyto položky, které se staly jeho majetkem, zařadit do některé z příštích aukcí již pod svým jménem, společně s nevyzvednutými předměty z minulých dražeb.¹³

„Kýče do českých rukou nesmí přijít“

K dokumentárně zajímavým momentům Ditrichova působení v aukční síni patří mj. žádost z října 1948, respektive příkaz NPF, k uvolnění souboru konfiskovaných předmětů pro předního brněnského politika JUDr. Ferdinanda Richtera (1885–1950),¹⁴ toho času místopředsedu Národního shromáždění. [obr. 2] Žadatel z politických kruhů měl mít přednostní nárok na koupi mobiliáře za odhadní ceny. Richter pro sebe požadoval kompletní značkový porcelánový servis pro 12 osob i s příbory, kompletní soubor skla pro 12 osob, odpovídající soubor „stolního prádla“, dále skleněné a porcelánové předměty dekoračního rázu a samozřejmě také perské koberce a obrazy. Ditrich měl politikovi umožnit prohlídku předmětů, pomoci je vybrat a ocenit. Celek pak financoval Fond odpočtem z vyúčtovaných tržeb. „Pokud jde o výběr koberců, může NPF vzhledem k jejich omezenému počtu uvolnit pro žadatele nejvýše 2 koberce perské, v případě žádosti o více kusů nabídněte koberec jiný – strojový;“ stálo v pokynech Fondu Ditrichovi.¹⁵

Bez zajímavosti není také raná korespondence nové výstavní a aukční síně Karla Ditricha s místním brněnským BLOKem výtvarných umělců země Moravskoslezské v Brně. Tajemník uskupení, obchodník, sběratel a funkcionář František Venera (1901–1979)¹⁶ již listopadu 1947, tedy krátce předtím, než byla Ditrichovi udělena dražební koncese, rozzezněle píše: „Dle našich informací jste vyslali k ocenění a rozřídění obrazů, které se nacházejí v brněnských skladištích z moravskoslezských konfiskátů, svého znalce, a že velký počet obrazů hodlají Vaši zástupci vydražit v jedné brněnské kavárně ještě před Vánocemi. Naši výtvarní umělci nemají v dnešní době ustláno na růžích. V případě, že zaplavíte brněnský vánoční trh německou proveniencí, poškodíte nejen výtvarníky, ale i naši práci, a to velmi citelně,“ uvádí Venera. Dle jeho slov současní výtvarníci již „několikrát protestovali, aby nebyly prodávány kýče“. BLOK ústy Venery požaduje, aby celá záležitost prodeje konfiskátů byla svěřena komisi umělců a aby nejméně dva jeho členové „byli do komise přizváni, aby vyřídili kýče, které do českých rukou nesmí přijít“. Protestuje proto „se vši vážností proti prodeji obrazů německé proveniencí bez posudku odborné komise“ a přitom upozorňuje, že jistota zárukou serióznosti jsou mu „brněnští aukční koncesionáři“, kteří jsou, na rozdíl od pražských, znalí místních poměrů.¹⁷

Jak se dále vyvíjelo jednání s BLOKem výtvarných umělců země Moravskoslezské, přesně nevíme. Jisté indicie o vzájemné obchodní dohodě však skýtá následující

2 – JUDr. Ferdinand Richter, brněnský politik a místopředseda Národního shromáždění, 1945

cí korespondence, v níž Venera již pod hlavičkou brněnského Domu umění na Náměstí maršála Malinovského č. 2 udává Ditrichovi instrukce k chytané prodejní výstavě malíře Karla Svolinského. Výstava se má uskutečnit ve dvou místnostech prvního poschodí od 19. února do 7. března 1948, Ditrich ji na náklady svého podniku včetně katalogu na klíč zajistí, připraví, přiveze a v Domě umění nainstaluje. Pořadatelem celé výstavy však oficiálně bude S. V. U. Aleš Brno, Ditrichův podnik bude uveden na zadní straně katalogu jako iniciátor a spolupracovník těmito slovy: „Na výstavě pracoval Karel Ditrich“, jinak si „nikde nebude činit nárok na nějakou obchodní reklamu“. Jako odměnu obdrží Ditrich 10% z prodejní ceny obrazů.¹⁸

Raně poválečné brněnské obchodní a kulturní aktivity Karla Ditrichova barvitě dokresluje i jím provozovaná tzv. „stálá výstava výměn“. V období od závěru roku 1945 až do srpna 1948 vedl se svou ženou na Náměstí Rudé Armády 12, na Kiosku č. 5, tedy v prostoru výstavních síní, které následně sloužily i pro aukční podnikání, na sociálně slabé vrstvy obyvatel cílenou „burzu“ použitých svršků a předmětů denní potřeby. Pod heslem „Vyměňuji – vyměňuješ – vyměňujeme!“ tak podle vlastních slov, za „ztížené hospodářskopolitické a zásobovací situace“, umožňoval výměnu, prodej a koupi běžných předmětů nejpotřebnějším vrstvám obyvatel, a sice

„bez překupníků a šmelinářů“. Šlo o lokálním tiskem adorovaný dobročinný poválečný podnik, „skutečné sociální dobrodíní“, záslužnou činnost „z hlediska hospodářského, sociálního, i politického“. Občané měli na uvedené adrese dvakrát v týdnu za pětikorunový poplatek možnost směnit své již nepotřebné spotřební předměty navzájem. Při pondělních výstavách „boty za boty“ měli takto k únoru 1946 během prvních čtyř měsíců provozu směnit již desetitisíce pár bot. „Pomohli jsme si hned – i bez UNRRA,“ konstatovala v emotivním článku brněnské *Rovnosti* redaktorka Tučková. Dobročinnost, nebo spíše dokonale využitá obchodní příležitost?¹⁹

Nedovolené obchody a maření národní správy

Národní správa byla na Ditrichův aukční podnik, upozorňující na sebe svými vysokými obraty dosahovanými při rychlém rozprodeji konfiskátů, ale i suverénně výsadním postavením na lokálním trhu, jak jsme viděli, uvalena výměrem ZNV v Brně dne 14. prosince 1948. Původními národními správci byli jmenováni Jan Honek, vrchní účetní ředitel Zemské zastavárny, Jan Šenkýř, účetní ředitel ZNV v Brně a Duchoslav Veleslav berní ředitel (Brno, Skladištní ulice č. 16).²⁰ Již samotný výběr pověřených správců vypovídá o významu, jaký úřad podniku, monopolně manipulujícímu s konfiskáty země

Moravskoslezské, připisoval. Národní správa, jakožto účelový dobový institut sloužící k bezproblémovému převodu soukromého majetku do státních rukou, měla až do konečného „provedení znárodnění zajistiti plynulý chod a řádné hospodaření podniku“. Měla zajistit „plný hospodářský efekt znárodnění“, zamezit „zašantročení majetku“, chránit majetek podniku před „škodlivými zásahy“ původních majitelů.²¹ Pověření národní správci tedy za pomoci orgánů SNB zajistili provozovnu podniku K. Ditrich na Nám. Rudé armády 12, zajistili majetek, pokladní hotovost, běžný účet, vázané vklady. Inzercí v denním tisku, *Úředním listě*, *Rudém právu*, *Lidových novinách* a *Rovnosti* vyzvali případné věřitele podniku, aby se do čtrnácti dnů sami přihlásili. Souhrnná zpráva z ledna 1949 pak konstatovala: „Celé hospodaření Ditrichovo vyvolává dojem, že firma počítala s tím, že bude znárodněna. Byla vedena tak, aby se v záznamech nikdo nevyznal a aby se bez vyšetřování a dlouhého a namáhavého šetření, nedal zjistiti vůbec majetkový stav“. Ditrich dle záznamů vedl celý podnik osobně, zaměstnával pouze svou manželku a svého bratra Františka K. Spitze. Aukce byly neveřejné, pořádané pouze pro majitelem zvané. Majitel mohl pro sebe vydražit cokoliv, sám stanovoval odhadní ceny. „Ježto chybí řádné zápisy, lze mít za to, že některé předměty ze zámků nebyly v aukci ani draženy.“ Finanční a skladové účetnictví Ditrich nevedl, neúplný pokladní deník vedl pouze do srpna 1948. V torzálně vedených skladních knihách bylo „mazáno, škrtnáno, položky nejsou řádně doložené“. Předměty byly dle zprávy při manipulaci opakovaně přecíslovávány, aby nebylo možné zjistit jejich původní provenienci. Některé nebyly číslovány vůbec.²²

Problematické se však neukázaly být pouze položky, které Ditrich sám vydražil. Z dokumentů národní správy jasně vyplývá, že některé cennější artefakty, oproti údajům vykázaným vůči NPF, se do aukcí, jak již bylo naznačeno, vůbec nedostaly. Manipulováno bylo se seznamy a pochopitelně i odhadními cenami, za něž byly předměty vykazovány a nabízeny. Zvláště snadné tyto podvody byly u velkých souborů nábytku, porcelánu apod., jichž konfiskované mobiliáře skýtal dostatek: „K. Ditrich dopustil se podvodného jednání se svěřeným majetkem státním a to tím, že převzal od NPF do prodeje 12 křesel ze zámku Křižanov č. 2.475 /aukč. č. 737/. Z těchto křesel vydražil ve 4. aukci pouze 6 křesel za Kčs 7.000,-, kdežto NPF vyúčtoval za tutéž cenu 12 křesel.“²³ Obdobně se našly nesrovnalosti kupř. u prodeje míšeňského servisu původem ze zámku Lomnice. Servis měl být při převzetí oceněn na částku 80 tisíc korun. Ditrich vyúčtoval prodej jeho celku Fondu na 23,5 tisíce korun, ve skutečnosti prodal pouze menší část. Z celkového počtu 82 kusů si sám měl ponechat 50 kusů, které byly státními orgány nalezeny při inventuře. Obdobné manipulace zpětně kryla i úřednice Fondu, vyzvaná správci k provedení

3 – JUDr. Otakar Pohl, dlouholetý generální ředitel Státní banky československé

kontroly. Ze stížnosti správců na postup NPF je tak zřejmé, že Fond s obdobnými úniky, minimálně v prvních letech činnosti, počítal, či se na nich sami jeho zaměstnanci vědomě podíleli. Nápadné nesrovnalosti se našly dále v seznamech perských koberců převzatých z Bauerovy rampy v Brně. U třetí aukce Fond předložil vyúčtování pouze do položky 490, přičemž v aukci se dražilo položek 830, atd.²⁴ Velmi volné a benevolentní podmínky a postupy NPF takovéto úniky dovolovaly. Ostatně, obchody NPF a fy K. Ditrich, výstavní aukční síně, byly založeny jen na vzájemné ústní [!] dohodě. NPF svěřoval firmě předměty milionové hodnoty, „aniž se jakýmkoliv způsobem zajistil proti škodě“.²⁵ Primárním zájmem Fondu bylo konec konců zajistit odbytiště konfiskátů a v krátké době za ně získat hotové finanční prostředky.

„Manžel ví, co má dělat“: konfiskace jako rodinné drama

Po uvalení národní správy na podnik, následné inventarizaci a vyšetřování se v Ditrichově brněnském bytě na ulici Dr. Macků č. 5 našel pozoruhodně cenný umělecký majetek, který úřady následně zabavily: „*Daňová komise na popud národní správy zajistila v bytě K. Ditricha na daňové povinnosti zařízení pocházející vesměs ze zámků v hodnotě asi 3/4 mil. korun.*“²⁶ Z pohledu národních správců byly Ditrichovy nezákonné manipulace se svěřeným konfiskovaným mobiliářem, manipulace faktů uváděných ve vyúčtováních zasílaných do Prahy na NPF, stejně jako účelové obohacování, nezpochybnitelné. Obviněn byl posléze také z maření výkonu národní správy. Na základě výpovědi jednoho ze zákazníků firmy totiž již 22. prosince, týden po uvalení správy, pověřeni agilní úředníci objevili další zatajený nábytek a předměty ze zámků uložené ve Veselé ulici č. 37 v Brně ve skladišti fy Arthur Vetter, jejímž pověřeným národním správcem Ditrich dle nalezených dokumentů byl. ZNV v Brně na základě těchto zjištění podal na majitele trestní oznámení pro maření výkonu národní správy dle § 26 dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. Proti původnímu majiteli Ditrichovi výrazně svědčily také listiny nalezené v pokladně firmy, dokládající jeho majetkový podíl v pražské aukční síni Václava Hořejše (1898–1990), i skutečnost, že ještě tři dny po úředním předání firmy v tomto podniku tajně vyinkasoval částku 114 tisíc korun, kterou již správě neodevzdal. Později se také zjistilo, že fy Václav Hořejš Ditrichovi ještě před uvalením národní správy předala do aukce předměty v hodnotě 350 tisíc korun, které již nevyúčtoval. Správci rovněž došli k přesvědčení, že „*Ditrich závčas odčerpá pro sebe jak hotovost firmy, tak i nábytek, zařízení a předměty ze zámků, z nichž velkou část má v bytě a o nichž prohlašuje, že je koupil v aukcích a NPF vyúčtoval.*“²⁷

Pozoruhodným dokladem zrcadlícím výmluvně osobní drama a současně drsnou neústupnost majitele a soudního znalce Ditricha, jenž si patrně přišel za poslední rok v aukční síni k slušnému majetku a nechťel se svých pozic jen tak vzdát,

a bezskrupulózních ředitelů klíčových úřadů, přesvědčených o správnosti státního nároku, je podrobný záznam z postupu zavedení národní správy, zachovaný v archivním fondu fy Ditrich. Záznam o konfiskaci firmy a majetku podnikatele, jenž sám na konfiskacích jiných zbohatl, připomíná místy absurdní drama či přestřelku z divokého západu. Rodina bojovala doslova o každou píď svého vydobytého území. Nejprve byl nedostížný majitel, který dle předpisů musel být předání přítomen osobně, následně rodina nepředala klíče od pokladny, tajila sklady, kontakty, zapírala fakta, jak nejlépe šlo. Správci si posléze přizvali na pomoc příslušníky SNB, navštívili Ditrichovy přímo v jejich bytě. Pojďme se na tyto události podívat podrobněji.

Trojice národních správců, ředitelů úřadů, se dostavila do aukční síně se svým konfiskačním výměrem 14. prosince v 16.15 hodin. Majitel nebyl přítomen, byl zde pouze František K. Spitz. (Věděl Ditrich o termínu předem?) Spitz nejprve tvrdil, že je zaměstnancem, posléze přiznal, že je bratrem majitele. „*Prohlásil rozhodně, že podle dekretu nejsme oprávněni činit žádná opatření nad majetkem, který se nachází mimo aukční síně, ježto dekret zní pouze na aukční síň a odmítl rozhodně vydat podepsaným jak klíče od pokladny, tak jakékoliv pokladní zápisy.*“ Vzhledem k tomu, že se Spitz „*zdráhal vyhověti požadavkům*“, přivolala správa „*k zajištění provedení úkolu policejní asistenci.*“ Ani poté se národní správě nepovedlo v souladu s dekretem převzít majetek, zapečetila tedy alespoň vstup do provozovny: „*O 18 hod 45 min konečně p. Spitz, byv upozorněn na trestní následky svého chování, se oblékl, za přítomnosti podepsaných provozovnu uzamkl a klíče odnesl s sebou do bytu.*“²⁸

Druhý den drama pokračovalo. Spitz se, oproti původní dohodě z předchozího dne, odmítl k provozovně s klíči na vyzvání dostavit: „*Spitz odepřel tak učinit a svoje odepření zdůvodnil tím, že mluvil telefonicky s bratrem, tj. K. Ditrichem, a ten mu uložil, aby nikomu žádných klíčů nevydával a tyto mu okamžitě zaslal do Prahy.*“ Načež národní správce Jan Honěk objednal telefonicky „*asistenci člena SNB*“ a provozovnu dal zámečnickem „*násilím otevřít.*“ Současně národní správa zařídila „*náhradní doručení dekretu*“ firmě tak, že jej předala správkyni domu. Již namátkovou prohlídkou korespondence a záznamů v prvním dni převzetí „*bylo zjištěno, že K. Ditrich vedl podnik tak, aby cizím, nezasevěným osobám nebylo vůbec možno zjistiti jak rozsah obchodu samého, tak i dosah docílených obrátů. Od srpna 1948 nevedl vůbec ani nepřimitivnější pokladní záznamy.*“²⁹

Po provedení prvních soupisů majetku ve firmě, převzetí finančních vkladů pověřili správci zemskou kriminální úřadovnu, aby zajistila klíče od pokladny. V bytě Ditricha byla přítomna pouze jeho žena, Ditrich sám byl v Praze, jeho bratr v Olomouci u matky. Klíče od pokladny měl manžel. „*Konečně sdělila jmenovaná, že K. Ditrich přijede večer z Prahy. Z toho důvodu byla požádána, aby se dostavil dne 17 t. m. o 8 hod. k obchodu a s sebou přinesl veškeré klíče, jinak že se bude pokládat jeho jednání za maření výkonu národní správy. To vzala jmenovaná na vědomí s poukazem na to, že manžel ví, co má dělat.*“ Druhé-

KUPUJI
a přijímám k vydražení:

- zlaté a stříbrné mince
- různé řády
- numismatickou literaturu
- praehistorické vykopávky
- starožitnosti, sklo, porcelán, hodiny, zbraně, keramiku, slohový nábytek atd.
- perské koberce
- umělecké předměty

K. Ditrich, Brno, Dr. Macků 5. Tel. 16.180 a 15.217. Pošt. spoř. M-101.023

4 – Kupuji a přijímám k vydražení. Aukční inzerce Karla Ditricha, kolem roku 1947

ho dne se Ditrich společně s manželkou do obchodu skutečně dostavili. Klíče majitel vydal po delším jednání teprve za přítomnosti ředitele ZNV v Brně a třech zástupců NPF. Následujícího dne vydal také klíče od skladu, ovšem s tvrzením, že majetek firmy je uložen pouze v provozovně firmy na Nám. Rudé Armády č. p. 12. O dva dny později správci náhodně objevili zatažené skladové prostory ve Veselé ulici č. 37 s množstvím dalšího konfiskovaného mobiliáře z moravskoslezských zámků. Na Ditricha podali trestní oznámení pro maření výkonu národní správy.³⁰

Následně byl po novém roce k 6. lednu 1949 Karel Ditrich s okamžitou platností zbaven funkce národního správce, kterou sám z pověření NPF od dubna 1948 vykonával v původním podniku *Arthur Vetter – Kunst im Handwerk* říšského Němce Arthura Vettera a jeho ženy Anni.³¹

Strojový koberec, nebo orientální? Národní správa jako otázka politické důležitosti

Z hlediska již zmíněné kritiky národních správců vůči liknavému postupu a lhostejnosti NPF, zaznívající na přelomu let 1948 a 1949, je jistě zajímavá i protireakce Fondu. Fond sám

RŮZNÉ

VÝSTAVA

starobylého nábytku, obrazů, soch, porcelánu a skla, cí-nových a j. kovových předmětů starobylých hodin, zbraní a i. z likvidovaných zámků

ve Výstavní a aukční síni
v Brně, Nám. Rudé armády č. 12 a v dražební síni a přílehlých prostorech zemské zastavárny v Brně Veveří 2, v neděli dne 28 srpna 1949 od 8 hod do 12 hod
v pondělí dne 29 a v úterý 30 srpna od 8 hod do 18 hod.

DRAŽBA

vystavených předmětů koná se ve dnech 31. srpna 1. 2. a 3. září 1949
vždy od 14.15 do 18.45 hod. v dražební síni zemské zastavárny v Brně Veveří 2.

Národní správa Výstavní a aukční síně K. Ditrich.
Brno Nám. Rudé armády č. 12 tel. 15.217 a 15.444.
4157

5 – Národní správa fy Karel Ditrich inzeruje dražbu nábytku, obrazů, soch, porcelánu, hodin i zbraní „z likvidovaných zámků“. *Rovnost* (?), srpen 1949

Národní správa firmy Karel Ditrich, výstavní a aukční síně, Brno, nám. Rudé armády 12, vyzývá všechny ty, kdož mají proti firmě K. Ditrich jakékoliv nároky, aby je uplatnili písemně u podepsané národní správy nejpozději do 14 dnů po uveřejnění této výzvy. 3329/82

Národní správa firmy K. Ditrich, výstavní a aukční síně, Brno, nám. Rudé armády 12.

6 – Výzva národních správců fy Karel Ditrich v místním tisku, leden 1949

zaslal o několik měsíců později, v listopadu 1949, národní správě fy K. Ditrich zásadní stížnost na jejich postup při přebírání majetku zámku Jindřichov ve Slezsku (dražba proběhla v Brně na přelomu srpna a září 1949, paroží bylo prodáno na místě).³² Firma vedená správci patrně nenakládala, zdá se, se státním majetkem o mnoho lépe než původní majitel. Zde je nutno podotknout, že již od 1. března 1949 vedl podnik jediný správce, a sice vrchní účetní ředitel Zemské zastavárny v Brně, bytem Botanická ulice č. 26, Jan Honek.³³ Duchoslav Veleslav a Jan Šenkýř v ní jako správci působili pouze do poloviny února 1949.

Oproti dispozicím Fondu odvezla firma Ditrich vedená Janem Honkem ze zámku Jindřichov ve Slezsku v létě 1949 i cenný kulturní majetek vyčleněný z konfiskátu NKK pro městské muzeum v Krnově. Jednalo se mimo jiné o album staveb a plánů podnikatelské rodiny Kleinů, litografie, alabastrové vázy, kolekci exotických zbraní, mumifikované lidské ostatky a další exotika, veliký bronzový lustr, starožitné hodiny atd. Veliký orientální ručně vázaný koberec rozměrů 8 na 12 metrů pak Honek v seznamech chybně ocenil jako „*hnědý strojový koberec*“ s cenou 700 korun.³⁴ K uvedené dvanáctidenní cestě, během níž účetní ředitel Honek provedl „*likvidaci*

zámků Jindřichova a Linhartov v okrese Krnov a převzal a odvezl do Brna inventáře z velkostatku Primavesi v Krnově, ze skladiště fy Silesia v Krnově a z měst. muzea v Krnově“ se paradoxně dochoval i Honkův cestovní účet znějící celkem téměř na 3,5 tisíce korun, jasně dokumentující jeho přímou osobní účast na kritizovaných „přehmatech“ v Jindřichově.³⁵

Z tohoto hlediska si lze položit otázku, nakolik účelová byla ze strany Honka snaha po zbavení kolegů Duchoslava a Šenkýře funkce správců. V lednu 1949 v souhrnné zprávě o dosavadním postupu totiž navrhuje své dva kolegy nahradit odborníky z oboru numismatiky a starožitností: „Funkce národních správců musí být vykonávána soustavně a osobně a nyníjší nář.[odní] správcové jsou vázáni většinou částí dne výkonem svého zaměstnání jako veřejní úředníci, mohou se záležitostí svěřené nář.[odní] spr.[ávy] věnovati jen v době mimo úřední. Tato doba jim rozhodně nestačí na to, aby zvládli všechny úkoly, jež ze správy vyplývají. Navrhují proto, aby bylo uvažováno o tom, aby národní správou byli pověřeni noví správcové a to odborníci s numismatiky a starožitností, kteří by vystřídali národní správce Veleslava Duchoslava a Jana Šenkýře, a svoje pověření vykonávali jako hlavní zaměstnání. [...] Po zlikvidování závazků, jež firma Ditrich již převzala od NPF, doporučujeme, aby aukční síň /oprávněná k pořádání aukcí/ byla znárodněna,“ píše Honek.³⁶ Současně v téže době přichází s návrhem, aby „další aukce byly prováděny v Zemské zastavárně v Brně“.³⁷

Zemská zastavárna, Honkovo primární působiště, skutečně v této době fungovala jako jistá materiální a personální „záloha“ zestátněného aukčního domu. Její zaměstnanci, jak sám Honek uvádí ve čtvrtletním hlášení národního správce, vypomáhali při manipulačních pracích souvisejících se stěhováním mobiliářů i při dražbách, a sice po své řádné pracovní době, za mzdu 20Kč na hodinu. Po své řádné pracovní době svou činnost vykonával i Honek. Věnoval jí, dle svých vlastních slov, celý svůj volný čas, denně 5–7 hodin, včetně neděl a svátků. „Likvidační“ práce v pohraničí údajně prováděl v době své řádné úřední dovolené, věnoval jim plně tři týdny služebního volna. Celkem v průběhu roku 1949 uspořádal na sedm výstav a dražeb, svezl mobiliář ze šestnácti (!) zámků „značně vzdálených od Brna /Vel. Heroltice, Jindřichov ve Sl., Linhartovy, Krnov, Kobylá, Šumperk, a j./, z 13 zámků byl úplně odvezen, ze 2 zámků odvezen z větší části“.³⁸ Bez zajímavosti v kontextu poválečné ekonomické situace a průměrných hrubých mezd (cca 900Kč měsíčně) nejsou ovšem vysoké odměny za výkon funkce, o něž Honek opakovaně žádal, či vyplacené cestovní náhrady, dokumentované v archivním fondu.³⁹ Zatímco v době jmenování požaduje odměnu 10 tisíc korun měsíčně, která byla údajně vyplacena i původnímu zaměstnanci Františku Spitzovi, posléze svůj požadavek operativně mění na výhodnějších 6 tisíc korun měsíčně + 3 % z dosažených hrubých tržeb. O tom, že mu nebylo v prvních měsících automaticky vyhověno, svědčí i stupňovaná dikce jeho požadavků. Počátkem roku 1950 již píše: „Upozorňuji zejména na to, že zvýšené pracovní vypětí [...] značně podlomilo můj zdravotní stav

/ztratil jsem více jak 10 % svojí norm.[ální] váhy/ a bylo spojeno s abnormálním opotřebením mých oděvních součástek, neboť inventáře byly přebírány zhusta na půdách a ve sklepních prostorách [...]“. Současně upozorňuje na to, že z vyměřené odměny bude muset zaplatit ještě daň. Kdyby měl toto „zvýšené daňové břemeno nésti ze svého platu“, pociťoval by to jako trest za to, že národní správu vedl, uvádí Honek. Její vedení přitom považoval za „otázku politické důležitosti“, a proto ve svém pověření „vytrval“, i když podle svého názoru musel „zdolávat překážky, které se zdály neřešitelné“.⁴⁰

Honkovo působení v podniku dnes máme doloženo nejen bohatou korespondencí, ale i desítkami hustě popsanými aukčními katalogy plnými zboží, které od března 1949 do září 1950 stihl ke svým aukcím vydat. Tyto příležitostné tiskoviny v některých případech nesou i původní záznamy o průběhu dražeb a dosažených cenách, na titulních listech pak místy poznámky, odkud provenienčně dražený inventář pocházel. Uvedené dražby se pod vedením Honka konaly vesměs v dražební síni zemské zastavárny na Veverčí č. 2, příležitostně jednou v sále divadla na výstavišti, poslední pak již v malém sále Sokolského stadionu na Leninově třídě č. 42–44.⁴¹

Pod hlavičkou Antikvy: exportu způsobilé

K doporučenému znárodnění, k němuž vše nevyhnutelně směřovalo, došlo 24. února 1950. Národní správce Honek měl tedy sám ve správě podnik minimálně rok. Jen v období od dubna do října 1949 uspořádal pětici velkých aukcí konfiskovaného zámeckého mobiliáře, aukce z přelomu září a října se díky svému rozsahu konala již na brněnském výstavišti na stánku navrženém architektem Jaroslavem Ledvinou (1922–1989) o celkové výměře 300 m².⁴² Přirozeně se i zde hrálo o čas. „Disponibilního“ konfiskovaného mobiliáře, tedy původního majetku českých Němců a jiných nepřátel národa, rozprodávaného překotně minimálně od roku 1946, již v této době významně ubývalo. Zatímco výměrem KNV v Brně z 22. února 1949 byl Honek jmenován jediným národním správcem aukčního podniku, o rok později, 18. února 1950, byl této funkce zbaven ve prospěch ředitele národního podniku Obchodní domy Jiráka.⁴³ K fyzickému převzetí došlo 24. února 1950. Do podniku se dostavili „zástupci Obchodních domů, nář.[odní] podnik, závod Antikva, a to Marie Baselová a K. Ditrich [sic!] a vyzvali dosavadního nář.[odní] správce Jana Honka, ředitele zastavárny, aby jim podal informace o stavu firmy jím spravované“. Podle Honka mělo být nyní hospodaření podniku „asi v rovnováze“. Zboží bylo umístěno ve skladišti fy na Křídlovské ulici č. 96 a ve skladišti Honkovy zastavárny (!). Přesné určení jeho původu však bylo dle protokolu „značně obtížné“. Zástupci obchodních domů tedy navrhli zmocnit Jana Honka k uspořádání ještě další, březnové aukce ze skladových zásob. Současně jej pověřili sestavením roční uzávěrky a daňového přiznání: „Tato spolupráce je nutná také proto, že část převzatého zboží je uskladněna ještě

na zámčích“. Honek tedy měl vést aukční síň po další, přesně nevyomezené období „až do doby, kdy bude moci býti Obchodními domy definitivně převzat“.⁴⁴

Ještě před oficiálním převzetím podniku Antikvou se Honkovi opět ozval NPF s důraznou připomínkou, že dle písemné dohody Fondu s Antikvou nesmí, oproti dosavadním běžným zvyklostem podniku, vedoucí dražby sám v aukci dražit, a to ani za účelem dosažení vyšších cen. Dle dohody mezi NPF, NKK a Antikvou mají být nyní jednotlivé předměty vystaveny a draženy „nejméně dvakrát a u věcí, které nemohly býti prodány ani ve druhé dražbě, je provedena naší komisí prohlídka, zda nemohou býti zařazeny ještě jednou v další dražbě“. Předměty mohly tedy být prodávány tzv. „z volné ruky“ teprve po trojím nabídnutí v aukci a následném souhlasu Fondu.⁴⁵ Nová pravidla měla tudíž především zabránit správcům majetku v případném obohacování.

Dokumentárně zajímavá je i komunikace mezi zahraničním ústředím Antikvy v Jungmannově ulici č. 16 v Praze a bývalým podnikem K. Ditricha, vedeným v červnu 1950 stále zřejmě ještě původním národním správcem, oficiálně pobočkou Antikvy. Pražský výsadní zahraniční odbor Antikvy žádá zdvořile, aby doručiteli listu podnik vydal „konfiskáty NPF, které jsou určeny pro export, tj. hlavně porcelánový salonek a j. předměty, které byly určeny jako způsobilé vývozu. Pětiletce zdar!“⁴⁶ Díky podrobným dispozicím víme, že za pražskou filiálku převzal míšeňský soubor pocházející ze zámku Moravec bývalý starožitník Karel Struska starší.⁴⁷ Jednalo se o porcelánový dvanáctiramenný lustr, tříplátový nástěnný etažér s porcelánovými sloupky, porcelánový stolek s devíti miniaturami, čtyři „apliky“ pro tříramenné nástěnné svícní, vše míšeňský porcelán.⁴⁸

V období minimálně od listopadu 1949 do listopadu 1950 máme rovněž doloženu čilou komunikaci podniku s NKK aktivně se podílející na eliminaci položek pro veřejné účely. Pokyny z pražského ústředí NKK, podepisované jejím předsedou Zdeňkem Wirthem (1878–1961), byly posílány duplicitně jednak Fondu, jednak aukční síni. Většina eliminovaných deposit směřovala do sbírek Zemského muzea v Brně (Moravského muzea v Brně) a Moravského uměleckoprůmyslového muzea v Brně. Většinou šlo o výtvarné položky, staré tisky (veduty, či soubor rytin s loveckými náměty od Johanna Eliase Ridingera),⁴⁹ malby, miniatury, ale i keramiku či militaria.⁵⁰ Dnes jsou ve fondech nástupnické instituce obou sbírek, Moravské galerie v Brně, z těchto zdrojů jednoznačně identifikovatelné např. plátno vedené zde stále dle původních dispozic z aukčního domu jako Simone Mazienne *Únos Proserpiny*, původem ze zámku Jindřichov ve Slezsku, [obr. 10] lavírovaná perokresba Gustava Bauernfeinda *Die Habsburg*, pocházející ze zámku v Letovicích, akvarelová veduta s *Pohledem na Řím z Monte Pincio* od Franze Heinricha, pocházející rovněž z Letovic, či drobné portrétní kresby *Podobizna dámy v modrém kožíšku* a *Podobizna dámy v modrých šatech s růží za pasem* od Patricia Kittnera, provenienčně ze zámku Linhartovy, ale

i řada dalších.⁵¹ [obr. 11] Doloženy máme i eliminace souboru fajánsové keramiky ze zámku Jindřichov ve Slezsku a Koryčany pro Slezské museum v Opavě (dnešní Slezské zemské museum).⁵²

„Jde o čistotu strany!“ Osudy Karla Ditricha a politické pozadí

Jak se však v mezidobí od prosince 1948 do léta 1950, tedy od uvalení národní správy na Ditrichův podnik do jeho převzetí Antikvou, odvíjely osudy Karla Ditricha? Patrně bychom čekali, že, obviněn z nelegálních obchodů, daňových úniků a maření národní správy, stráví další léta ve vězení a takto „zmizí ze scény“. Opak je ale pravdou. Kupodivu stopu po dalších osudech Ditricha nacházíme na nečekaném místě, v archivu Kanceláře prezidenta republiky (KPR). Ditrich totiž bezprostředně po uvalení národní správy, hned 17. prosince 1948, podal stížnost na postup ZNV přímo prezidentu Klementu Gottwaldovi (1896–1953). Odtud tedy ona nevysvětlitelná cesta do Prahy, již se národní správci podívali. Ditrich využil svých kontaktů na nejvyšších politických místech. V KPR totiž dostal jeho záležitost na starost JUDr. Otakar Pohl (1914–1986) z národohospodářského odboru, od roku 1950 dlouholetý generální ředitel Státní banky československé. [obr. 3] Mimochodem, tuto funkci Pohl zastával až do roku 1969, mj. i v době nekompromisní měnové reformy (1953). Tento přední dobový státní činitel a vysoce postavený člen KSČ se po únoru 1948 spolupodílel na provedení čistek na ekonomických ministerstvech, v procesu s Rudolfem Slánským (1901–1952) byl kupř. předsedou Ústřední prověřovací komise na ministerstvu financí (1948–1949) a předsedou komise finančních znalců.⁵³ Ditrich s Pohlem se jako vrstevníci zcela jistě znali již od školních let, oba totiž pocházeli z Olomouce. Obsah Ditrichova dopisu Gottwaldovi dnes není přesně znám, víme však, že obvinil z nesprávného postupu ZNV v Brně a jmenovitě JUDr. Bohumila Hochmanna (1909–1950), průmyslového referenta, jenž byl pod znárodňovacím příkazem podepsán.

Ditrichovy „záležitosti“ se v KPR ujal pochopitelně Pohl. Neztratil však tvář, ani patřičnou obezřetnost a případ bezprostředně ještě před závěrem roku 1948 postoupil na sekretariát ÚV KSČ („do rukou s. Valoucha“), kam píše: „Ježto se jedná o případ svým obsahem krajně choulostivý a namířený proti našim soudruhům, obracím se dříve, nežli na věc odpovím, na Ústřední sekretariát strany, aby tento si nechal věc prošetřit a sdělil nám své stanovisko.“⁵⁴ Na Ditrichovu odvážnou stížnost Gottwaldovi zareagoval Dr. Hochmann a ZNV v Brně bezprostředně již zmíněným podáním trestního oznámení na Ditricha.⁵⁵ V polovině ledna se tedy Pohl k případu znovu vrací a na sekretariát ÚV KSČ píše: „Tím místo šetření věci stranickými orgány, jsme možná s. Ditrichovi jeho situaci ztížili. Nestavím se za s. Ditricha, poněvadž celý případ neznám. Je pochopitelné, že je-li vinen, musí nésti následky svého činu, avšak

7 – Propagace numismatiky a jejího sbírání: osvětová publikace Františka Kraumanna vydaná na náklady Karla Ditricha, 1947

nepokládám za správný způsob, jakým věc byla vyřízena [...] Pro Tvoji úplnou informaci Ti ještě sděluji, že nemám k s. Ditrichovi plnou důvěru pro způsob, jímž se snaží vyřízení své věci dosáhnout. V mé nepřítomnosti mi dvakrát volal na výzvu, chtěl pravděpodobně dosáhnout rychlého rozhodnutí své věci v KPR. Stejně tak nedovedu pochopit, jak široce si dovoluje vykládat naši celkem stručnou odpověď na své první podání a mluví ihned o morální podpoře, mnou tlumočené, které se mu dostalo zájmem prezidenta republiky soudruha Gottwalda o jeho případ. Je zřejmé, že s. Ditrich je buďto v zoufalé situaci, anebo je skutečně lump, který se snaží obejít co nejrychleji orgány, příslušné k vyšetření věci a vyvolat tlak seshora ve svůj prospěch.⁵⁶

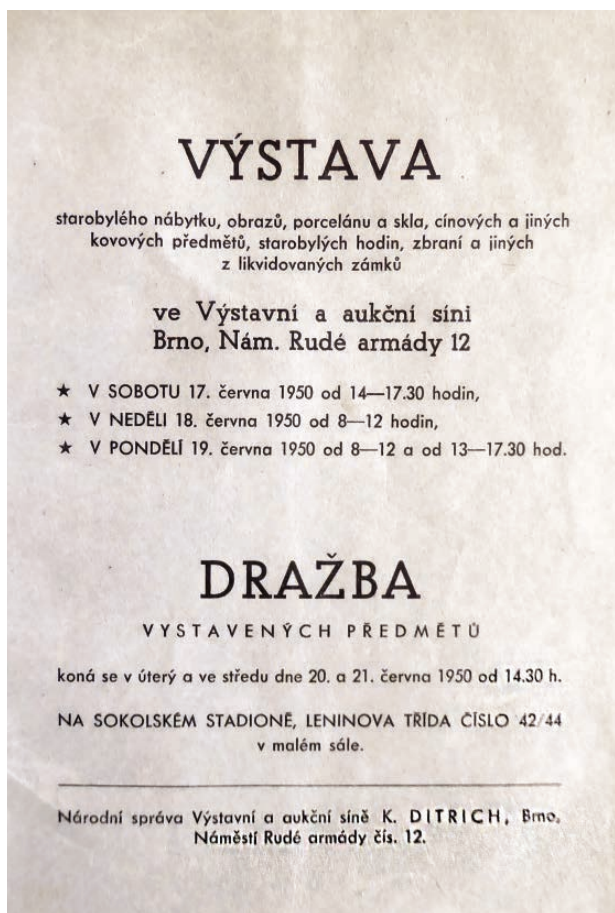
V následujících týdnech opakovaně telefonovala do KPR Ditrichova manželka a za zatčeného „nevinného“ manžela, jemuž se „křivdí“, opakovaně orodovala. Nutila úřad, aby urychleně zaujmul stanovisko. V polovině února bylo k dispozici stanovisko sekretariátu ÚV KSČ. Vyšetřením záležitosti byl pověřen brněnský krajský tajemník Krajského výboru KSČ poslanec Otto Šling (1912–1952), přezdívaný pejorativně „Moravský markrabě“, sám posléze v prosinci 1952 popravený ve věznici na Pankráci.⁵⁷ Stanovisko Šlinga

8 – Oznámení o aukci mincí, medailí, starožitností a uměleckých předmětů, květen 1949. *Numismatické listy* IV, č. 1–2

a také brněnské KSČ vyznělo pro Ditricha krajně nepříznivě. Bylo konstatováno, že „stojí v celé věci ve velmi nepříznivém světle“. Z celého jeho počínání majitele aukční síně a prodejce zařízení zkonfiskovaných zámků pro NPF bylo usouzeno, že „jednal z čistě sobeckých hmotných zájmů, přičemž také poškodil československý finanční erár daňovými defraudacemi, pro něž jest v daňovém trestním řízení a pro maření výkonu národní správy byl vzat do vazby, ve které se dosud nachází“.⁵⁸

Zdálo by se tedy, že tímto je pro Ditricha záležitost definitivně uzavřena. Ovšem opět nebyla. Ve vazbě byl držen 48 dní, poté propuštěn. V dubnu 1949 tedy opět osobně píše Pohlovi: „Vážení soudruhu, vím, že jsi přetížen prací, a přesto Tě prosím, abys na mne nezapomněl, neboť se nejedná pouze o osobu Dr. Hochmanna nebo Ditricha, ale jedná se o jméno a čistotu strany. Práci čest! Ditrich“. K poslednímu květnu Pohl Ditricha písemně informuje, že ministerstvo vnitřního obchodu si bylo nuceno opatřit ještě některé informace, ale záležitost bude brzy uzavřena, „takže bude možno navrhnout sekretariátu ÚV KSČ ke schválení Tvé jmenování a funkci, která Ti byla slíbena“ [!].⁵⁹ Co přesně obrátilo události nakonec v Ditrichův prospěch, přestože vnitřní kontrola v brněnském

9 – „Z likvidovaných zámků“. Obálka aukčního katalogu národní správy Karel Ditrich, červen 1950

krajském výboru strany vyzněla jednoznačně negativně, není zcela jasné. Dle sdělení Pohla ze srpna 1949, v němž se odvolává na Dr. Švengra z ministerstva vnitřního obchodu, měl být Ditrich zaměstnán v podniku Antikva,⁶⁰ kde také zjevně dle výše citované zprávy již v roce 1950 figuroval. Mohla nízká reálná váha negativního kádrového posudku strany nějak souviset s pozicí jeho autora, později odsouzeného v procesu s Rudolfem Slánským? Připomeňme jen, že Pohl, jeden z angažovaných aktérů procesu, stál na opačné straně partie, než původem židovský lékař s buržoazním původem Otto Šling či Rudolf Slánský a další. Sám Šling byl přítomn zatčen již v říjnu 1950, v době, kdy Pohl nastupoval do úřadu guvernéra Státní banky československé. V procesu přítomn přišel o život i Pohlův bezprostřední nadřízený z národohospodářského odboru KPR Ludvík Frejka (1904–1952). Nakolik toto vyhrocené inscenované politické zemětřesení na nejvyšších místech „přispělo“ k „bezproblémovému“ vyřešení kauzy Karla Ditricha?⁶¹

Zpeněžit mince za valuty. Kdo byl Karel Ditrich?

Trestní oznámení podané na Karla Ditricha ZNV již v prosinci 1948 vyústilo mezitím v žalobu formovanou Okresní prokuraturou v Brně, a sice ke dni 2. října 1950. První dva přečiny byly formovány ještě na základě starého rakouskouherského trestního zákoníku z roku 1852, druhé dva již na základě zcela nového trestního zákona č. 86 z července 1950. Ditrich byl obviněn z podvodu (§ 197, 200, 203), zpronevěry (§ 183), maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171a), porušení povinnosti veřejného činitele (§ 176 odst. 2b). Nařčení se týkala vesměs již uvedených postupů Ditricha obchodníka, a sice úmyslného snižování odhadních a prodejních cen za účelem osobního obohacování, padělání vykázaných údajů, tj. manipulování se svěřeným souborem míšeňského porcelánu ve svůj prospěch, maření výkonu národní správy, zatajení skladiště ve Veselé ulici, jež mělo dle podezření úřadů Ditrichovi sloužit k uložení majetku, který měl v úmyslu zatajit či si ponechat, dále zatajení částky, jíž si nechal vyplatit od Václava Hořejše, a nakonec i nedbalého vedení svěřené národní správy fy Vetter, které mělo vést k výraznému znehodnocení skladovaného zboží. Prokurátor navrhol předvolat jako svědky národního správce Jana Honka a jistého Karla Kratochvíla, úředníka ONV přítomného jako kontrolní orgán třem aukcím. Průběh procesu, vedeného časově paralelně se zmíněným Slánského procesem, byl v kontrastu s padlými obviněními překvapivě rychlý a účelově bezproblémový. Karel Ditrich byl rozsudkem z 14. prosince 1951 na základě jednomyslného hlasování poroty zproštěn viny ve všech bodech obžaloby. Závažná obvinění byla bagatelizována. Ve prospěch obžalovaného svědčila jeho vlastní verze událostí, jíž následně potvrdily výpovědi svědků, a sice zástupce NPF Antonína Truksy, úředníka ONV Karla Kratochvíla, Ditrichovy ženy a bratra [!]. Například proti nalezené smlouvě o tichém společenství Ditricha a Hořejše postačila soudu jako důkaz výpověď ženy obviněného, tvrdící, že dotyční nebyli v žádném obchodním kontaktu. Obdobně byla nezvykle stručným zněním rozsudku bagatelizována tvrzení a stanoviska Jana Honka.⁶² Dodejme ještě, že Ditrichův brněnský „rival“, právník, referent ZNV, jeden z iniciátorů žaloby, řádný profesor Vysoké školy technické v Brně a současně přednášející Masarykovy univerzity, Bohumil Hochmann, zemřel za dosud neznámých okolností již 1. ledna 1950, ve věku pouhých jednačtyřiceti let.⁶³

Na otázku, kdo vlastně byl Karel Ditrich, nám však zčásti odpovídá i poměrně rozsáhlá, ve fondu dochovaná Ditrichova obchodní korespondence týkající se období od roku 1946, zvláště pak let 1947 a 1948, kdy v Brně naplno podnikal jako prodejce starožitností a pořadatel aukcí. Tedy ještě z doby, než se na jeho aukcích začal dražit konfiskovaný, původem německý mobiliář z moravskoslezských zámků. Poté, co Ditrich ukončil svou činnost jako tajemník Skupiny moravských výtvarníků v Olomouci, pořadatel výstav, ale i vydavatel příležitostných

10 – Simone Mazzieni, **Únos Proserpiny**. Obraz ze zámku Jindřichov ve Slezsku, konfiskovaného rodu Klein von Wisenberg. Eliminace pro Obrazárnu Moravského zemského muzea v listopadu 1949, dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. Z 2669

publikací,⁶⁴ věnoval se profesionálně na mezinárodní úrovni především pořádání numismatických aukcí. Mince získával od soukromých tuzemských sběratelů a prostřednictvím svých katalogů je intenzivně nabízel do zahraničí. Rozsáhlá korespondence zahrnuje přední numismatické společnosti celého světa, obchodníky z USA (např. Henry Grunthal /1905–2001/, American Numismatic Society of New York), Švýcarska, Německa, Nizozemí, Francie, Itálie a dalších míst. Na počátku léta 1947 rozesílal svým partnerům do zahraničí již třetí specializovaný numismatický katalog (byl koncesí k dražbě obdržel až v prosinci téhož roku). Jak víme z reakce jeho zahraničních partnerů, potíže byly jak s jazykovými překlady materiálů, tak potřebnými povoleními českých úřadů, ale i realizací plateb ze zahraničí. Jako obchodník a znalec zaměřený na numismatiku a současné umění se však Ditrich těšil velké podpoře i v českém prostředí. Jeho dražby podporoval například předseda Československé numismatické společnosti František Kraumann (1896–1955),⁶⁵

moravský archeolog a numismatik PhDr. Inocenc Ladislav Červinka (1869–1952), brněnský profesor klasické archeologie Gabriel Hejzlar (1894–1972) a mnozí jiní. Z obchodního prostředí máme dochovanou numismatickou korespondenci s majitelem aukční síně Zdeňkem Jeřábkem, jenž se na Ditricha v lednu 1947 obrátil jako na znalce.⁶⁶ V brněnském prostředí však byl zákazníkem Ditrichova rozvíjejícího se a proměňujícího se podniku v letech 1945 až 1950 i sběratel, univerzitní profesor a pediatr Otakar Teyschl (1891–1968), který touto cestou získal, jak víme, nevelkou kolekci antických portrétních gem zasazených v prstenech.⁶⁷

Vrcholem Ditrichovy poválečné kariéry bylo patrně léto 1948, kdy již naplno dražil konfiskované zámecké mobiliáře, současně však ještě stále rozvíjel své zahraniční numismatické kontakty. Přes dramatické společenské a personální proměny se Ditrichovi podařilo na nejvyšších místech vyřídít a v létě 1948 i realizovat oficiální obchodní a studijní cestu do Itálie, kde, jak sám uvádí, navštívil sběratele a obchodníky a „navá-

zal přátelské styky“, byť mu je pak okolnosti již neumožnily naplno využít. Na italské cestě měl Ditricha, dle dochované korespondence, doprovázet sám Antonín Matějček (1889–1950),⁶⁸ do účelů cesty byli minimálně zasvěceni i brněnský profesor architektury na ČVUT Antonín Kurial (1907–1983), a brněnští historici umění Václav Richter (1900–1970), toho času ředitel Moravského uměleckoprůmyslového muzea, a Albert Kutal (1904–1976), zemský muzejní rada a správce zemské galerie při Zemském muzeu v Brně, v letech 1945–1951 ředitel Semináře dějin umění Masarykovy univerzity. Právě jejich pozdravy po návratu Ditrich vyřizuje kulturnímu atašé velvyslanectví v Římě Dr. Františku Hájkovi. „Po svém návratu do Československa vyslovuji Vám ještě jednou nejsrdečnější dík a tlumočím pozdravy pánů prof. Kuriala a ředitele dr. Richtera, jakož i prof. Kutala, který se pravděpodobně ještě letos se mnou u Vás ohlásí. Mám totiž přislíbeno od Národní banky, že nám uvolní prozatím neurčitou částku pro nákup antických vykopávek pro čl. vysoké školy a musea,“ píše v srpnu 1948.⁶⁹ Který z jmenovaných slovních profesorů byl osobně s Ditrichem v Itálii, zda i Kurial a Richter, či zda šlo o náhodné setkání na místě, později Ditrichem dezinterpretované,⁷⁰ není zcela jasné. „Naše první cesta po Itálii na nás mohutně zapůsobila a všichni tři, včetně i prof. Matějčka, vzpomínáme na vše, co jsme v Itálii viděli a prožili s nadšením“ uvádí jinde.⁷¹ Ditrich měl u Československých

aerolinií vyřízenou i letenku do Palerma, kterou však s ohledem k tamní situaci [?] nemohl využít. V oficiální zprávě, již posléze na podzim 1948 předložil, informuje, že se cesta uskutečnila na základě pozvání italské vlády, které tlumočil italský konzul Stefanini, toho času v Brně. Před odjezdem měl Ditrich obdržet směrnic od Adolfa Hoffmeistera (1902–1973), v té době předsedy akčního výboru Svazu československých výtvarníků. Právě jemu i posléze podle svého svědectví podal vyčerpávající zprávu. S kulturním atašé Hájkem měl Ditrich v Římě vyjednávat výměnnou výstavu československých a italských výtvarníků, současně však i mapoval situaci pro export a import mincí: „Fond národní obnovy totiž má zájem zpeněžit mince vytříděné kulturní komisí za valuty a tato možnost je dnes v Itálii, USA a Švýcarsku. Učinil jsem též několik nákupů pro vysoké školy a museum, ale Národní banka odmítla prozatím poskytnout potřebné devizy,“ konstatuje Ditrich v prosinci 1948, týden před uvalením národní správy na jeho podnik.⁷²

Závěr

Archivní fond brněnské aukční a výstavní síně Karla Ditricha je z hlediska komplexnosti zachování mimořádně cenným historickým i provenienčním pramenem. Výjimečně plasticky zachycuje dramatické období dvojí majetkoprávní transformace podniku v poválečných letech 1947 až 1950. Na základě ucelených fragmentů dobové korespondence mezi podnikem, státními i lokálními úřady a jednotlivci jsme schopni rekonstruovat okolnosti dražeb konfiskovaného uměleckého mobiliáře koncentrovaného sem po tři léta prakticky z celého území Moravy a Slezska, majetku zabaveného na základě dekretů prezidenta republiky z roku 1945 především vyhoštěnému obyvatelstvu německé národnosti. Na základě zachovaných inventárních seznamů a vyúčtování prodeju uměleckých souborů z jednotlivých lokalit (zejména zámků či šlechtických rezidencí) jsme schopni si dnes utvořit poměrně přesnou představu o množství, charakteru a hodnotě dislokovaného mobiliáře, i předmětech, které na základě zásahu státních orgánů byly určeny pro veřejné účely, tj. vesměs do lokálních muzejních institucí. Fond je tak především východiskem k tolik potřebnému hlubšímu kontextuálnímu provenienčnímu výzkumu poválečných pohybů uměleckého majetku v rámci území bývalého Československa i střední Evropy, na němž budou funkčně projektově spolupracovat archivní badatelé, veřejné sbírkové instituce i památkové ústavy. Současně je ojedinělým dokladem nekompromisního postupu veřejných orgánů v případě znárodnování tak citlivé koncesní živnosti,

11 – Hans Makart, portrét hraběnky Adelaide Isabelly Valdštejnové, rozené Kálnoky, 1874. Obraz ze zámku v Letovicích, konfiskovaného rodu Kálnoky von Kőröspatak. Eliminace pro Obrazárnu Moravského zemského muzea v říjnu 1949, dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. Z 2665

jakou byla v prvních poválečných letech dražba konfiskovaných uměleckých mobiliářů. Zajímavým způsobem zrcadlí nejen vyvíjející se vztahy dosazených národních správců s NPFondem, ale i vývoj postoje samotného Fondu ke svěřenému majetku, který se v posledních letech i pod tlakem NKK měnil.⁷³ Komunikované problémy současně poukazují na znatelnou míru prosazování si vlastních materiálních zájmů, nikoliv ojedinělé nedovolené obchody, účelové znalecké podvody, manipulace dat i majetku na úkor státu, a sice jak u původního majitele Karla Ditricha, tak u národního správce Jana Honka, účetního ředitele Zemské zastavárny. Dokumentovány jsou zde direktivní eliminace cenných mobiliářů pro soukromé účely politické špičky i pro státem organizovaný prodej za valuty do zahraničí.

Nikoliv nezajímavou rovinou celého případu je rovněž doložené majetkoprávní propojení Karla Ditricha s pražským podnikem Václava Hořejše, jeho personální angažmá v brněnském podniku Vetter a v neposlední řadě i v nástupnickém monopolním státním podniku Antikva, jakož i působivé Ditrichovy poválečné tuzemské, obchodní, politické i akademické (!), rovněž i zahraniční kontakty. Tato propojení i nepochybná politická obratnost a suverenita, s níž si v nelehkém období původní majitel počínal, i množství konfiskovaných majetků, jež jeho podnikem(y) prošlo, z Ditricha

činí bezesporu jednoho z předních, mimořádně schopných, ale i bezskrupulózních aktérů poválečného obchodu (nejen) s uměním. Jakožto velmi dynamická, komunikativní, patrně i sociopatická osobnost ovládající několik světových jazyků, byl snadno schopen za měnících se společenských podmínek, jak jsme viděli, najít efektivní a rychlé odbytiště nejen pro konfiskované mobiliáře či numismatické sbírky bývalých společenských elit, ale současně i opotřebované svršky a obuv nejhudších vrstev. Hrát partii na několika šachovnicích současně, vycházet vstříc různým stranám hry. Jeho případ je nejen bezprecedentním příkladem osobního boje za individuální, hmotné zájmy jednotlivce za každou cenu, ale i výstižným zrcadlem společensko-politické situace překotných prvních let po nástupu tzv. „diktatury proletariátu“. Situace, kdy nejen jednotlivé státní úřady nesledovaly tytéž zájmy, ale politická orientace, rasový a třídní původ a osobní kontakty aktérů hrály v rychlých personálních a společenských proměnách často klíčovou roli. Drobná noticka v korespondenci předního brněnského kulturního činitele Františka Venery pak smutně dokládá jistou citlivost dobového vztahu k německo-jazyčné komunitě i podprahový intenzivní antagonistický postoj (patrně nejen) obce současných výtvarníků k hekticky a velmi levně rozprodávanému německému majetku, považovanému paušálně za (i morálně nečistý?) umělecký „kýč“.⁷⁴

Původ snímků – Photographic credits: 1: Archiv města Brna, fond Coupek; 2: archiv ČTK, autor neznámý; 3: archiv České národní banky; 4–6, 8, 9: archiv autorky; 7: repro: Knihovna Moravské galerie v Brně; 10, 11: Moravská galerie v Brně

Poznámky

¹ Národní správci fy K. Ditrich Zemskému národnímu výboru v Brně, průmyslovému referátu, 23. prosince 1948, strojopis, 5 listů, s. 4, in: Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), fond H 984, Karel Ditrich, výstavní a aukční síně (dále jako fond Ditrich), kart. 1.

² Dekret prezidenta o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945). A dále Dekret prezidenta o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (č. 12/1945 Sb.). A také Dekret prezidenta o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondu národní obnovy (č. 108/1945 Sb.). Zmíněné dekrety v plném znění přístupné na <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>, (vyhledáno 2. 5. 2015). K problematice z hlediska pohybu uměleckého majetku dosud viz Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004. – Eadem, *Zestátněné památky v Československu, metody jejich zabezpečení a koncepce jejich využití*, in: Milena Bartlová a kol., *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity*, Praha 2017, s. 217–229. – Kristina Uhlíková (ed.), *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*, Praha 2017.

³ Viz kontextuálně především studii, která se problematiky poválečného konfiskovaného mobiliáře v souvislosti s aukčním trhem po roce 1948 již dotkla: Marcela Rusinko, *Snad nesbíráte obrazy? Cesty soukromého sběratelství moderního umění v Českých zemích v letech 1948–1965*, Brno 2018, s. 73–98. – Marcela Chmelařová [Rusinko], *V proudu lepšího a dokonalejšího. Persékové – korce mění majitele – některé aspekty aukčního trhu let 1948–1953*, *Opuscula historiae artium* 64, 2015, s. 142–157. Srov. také Lubomír Slaviček, „Chut kupovat živé umění“ – Z korespondence brněnského sběratele moderního

umění Františka Dvořáčka, *ibidem* 61, 2012, s. 58–75. – Idem, *Cesta do hlubin sběratelovy duše – Sběrka moderního umění ostravského sběratele Vladimíra Kouřila ve světle jeho dopisů*, *ibidem* 62, 2013, s. 44–67.

⁴ Srov. sonda do citlivé minulosti tradičního vlaškového rakousko-uherského aukčního domu Dorotheum, založeného roku 1707, nespravujícího ke své více než třísetleté historii téměř žádné archiválie: Katja Zirsack – Felicitas Thurn-Valsassina, *The Vienna Auction House Dorotheum and the „Masse Adria“: What We Know and What We Don't*, in: *Dispossessions of Cultural Objects between 1914 and 1989/1991. The Alpe Adria Region in Comparative Perspective*, International Conference Ljubljana, France Stele Institute of Art History ZRC SAZU, 19.–21. března 2018. Příspěvek se týká prodeje arizovaného majetku v jejich pobočkách. Srov. kupř. i Gabriele Anderl „... ein schwerreicher Kunsthändler aus München“. *Die „Arisierung“ des Kunstantiquariats und Auktionshauses S. Kende in Wien durch Adolph Weinmüller, David. Jüdische Kulturzeitschrift* 69, 2006, s. 16–22. – Uwe Fleckner – Thomas W. Gaetgens–Christian Huemer (edd.), *Markt und Macht. Der Kunsthandel im „Dritten Reich“*, Berlin – Boston 2017. Co se týče našeho prostředí, signifikantní je dosavadní absence pramenů i k problematice pražského meziválečného aukčního obchodu: Robert Mečkovský, *Umělecké aukce v Praze v období první republiky*, (disertační práce), Masarykova univerzita, Seminář dějin umění, Brno 2015.

⁵ Fond Ditrich (pozn. 1), poprvé zmíněný viz Rusinko (pozn. 3), s. 73 se zachoval jako součást fondu Obchodu klenoty, hodinami a starožitnostmi Brno. Do MZA v Brně byl předán z archivu Domácích potřeb Brno.

⁶ Otázku, jak tento obchod fungoval na území Čech a který (které) z pražských aukčních podniků plnil(y) funkci spádového odbytiště zde, nedokážeme zatím uspokojivě zodpovědět. Dosavadní poznatky svědčí pro význam podniku Václava Hořejše na Mikulandské ulici č. 7 v Praze, s nímž měl ostatně nadstandardní obchodní styky, minimálně v průběhu roku 1948 před

svým zatčením a uvalením národní správy, i Karel Ditrich. Z dokumentů národní správy současně vyplývá, že Ditrich byl v roce 1948 spolujednatel [!] podniku Václava Hořejše. O firmě Václav Hořejš víme, že měla v době fungování pod národní správou výhradní dohodu pro vývoz konfiskovaných starožitností, viz Národní archiv ČR (dále NA ČR), fond Státní památková správa (SPS), sl. 1949 – Konfiskované předměty z oboru starožitností, určené pro vývoz – smlouva s národní správou fy Václav Hořejš, Praha, oběžník č. 9, 11. dubna 1949. Víme také, že „bývalý majitel aukční síně Václav Hořejš měl v Umělecko-průmyslovém muzeu jako soukromé deponitum ukryt majetek od roku 1942 a 1943 a tento podle záznamu v dokladech byl majiteli vrácen v roce 1947, před ilegálním útekem Hořejše do zahraničí“, viz Archiv bezpečnostních složek ČR (ABS), fond H 7-3, inv. č. 138, Ministr vnitra Rudolf Barák, Dr. Emanuel Poche – zpráva o stavu vyšetřování, datovaná 1. června 1959, strojopis, s. 3. – Z fondů Státní památkové správy rovněž víme o činnosti min. dvou soukromých podniků dražičích na základě dohody s NPF konfiskovaný mobiliář, podnik Vetera, činný v roce 1947 v Palackého ul. č. 5 na Praze II, a podnik Licita-Dundr, doložený v roce 1948 v Myslíkově ul. č. 31 na Praze II, viz NA ČR, fond SPS, kart. 40, sl. 1947–1950.

⁷ Tyto praktické kvalitativní a kvantitativní aspekty a souvislosti toku konfiskovaných mobiliářů z moravskoslezských zámků do aukční síně Karel Ditrich budou autorkou rozvedeny v samostatné empirické studii (Marcela Rusinko, *Perské koberce, porcelán, hodiny, nábytek, militaria i exotika. K problematice toků mobiliářů z konfiskovaných moravskoslezských zámků ve výstavní a aukční síni Karel Ditrich Brno 1948–1950* v publikaci připravované k vydání *Ústavem dějin umění AV ČR, v. v. i.*). Zde věnujeme prostor především obecným otázkám působení aukčního podniku s výhradní licencí pro manipulaci s konfiskovanými mobiliáři pro celé území Moravy a Slezska na pozadí výrazných společensko-politických a majetkových transformací (zavedení národní správy). Usilujeme o vykreslení fresky jeho zasazení do regionálních i národních vazeb, institucionálních i personálních, věnujeme pozornost dosud publikačně opomíjené osobnosti jejího majitele Karla Ditricha.

⁸ Zpráva pro referenta. Karel Ditrich, výstavní a aukční síně Brno, šetření o provozu a finanční situaci podniku, ZNV v Brně, 13. prosince 1948, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 21/1, 3 strany strojopisu, podepsaný Schneider.

⁹ Žaloba Okresního prokurátora v Brně proti Karlu Ditrichovi z 2. října 1950, in: MZA, fond C153 IV (Okresní lidový soud trestní Brno), kart. 1040, sign. TV 294/50.

¹⁰ Finanční odbor KNV v Brně Janu Honkovi, národnímu správci fy K. Ditrich 26. dubna 1949, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 15/1.

¹¹ Zpráva pro referenta, ZNV v Brně 13. prosince 1948 (pozn. 8), s. 1.

¹² Ibidem, s. 3.

¹³ Ibidem.

¹⁴ JUDr. Ferdinand Richter byl československý politik, předseda Nejvyššího soudu, poslanec a místopředseda Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou, po válce za její nástupkyni Československou stranu socialistickou začleněnou do Národní fronty. Za první světové války byl činný v Československých legiích, v nichž dosáhl hodnosti podplukovníka. Ze Sibíře se vrátil přes Vladivostok v rámci legionářské anabáze v roce 1920. Následně působil jako soudce v Boskovicích, od třicátých let v Brně. Během mnichovské krize 30. září 1938 patřil ke skupině politiků, kteří u prezidenta Edvarda Beneše protestovali proti přijetí podmínek dohody. Za nacistické okupace byl v listopadu 1939 zatčen a mučen na Špilberku. Byl odsouzen k trestu smrti, ale verdikt byl později zmírněn na doživotí. V poúnorovém Národním shromáždění vystupoval jako loajální člen politické elity. Viz Kol. aut.: *Československé dějiny v datech*, Praha 1987, s. 417. – Prof. JUDr. Ferdinand Richter, online na encyklopedie.brna.cz, https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2529 (vyhledáno 1. 11. 2018).

¹⁵ NPF Karlu Ditrichovi, eliminace předmětů pro Ferdinanda Richtera, 15. října 1948, podepsaný Dr. Placht, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 9/1.

¹⁶ Viz Is [Lubomír Slaviček], in: Lubomír Slaviček (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, N/Z, Praha 2016, s. 1601–1602. – Rusinko (pozn. 3), s. 100, 156, 192, 216, 251, 297.

¹⁷ František Venera – BLOK výt. umělců země Moravskoslezské v Brně Fondu národní obnovy, Praha X-Karlín, v kopii Karel Ditrich, Brno – Kiosk 5,

25. listopadu 1947, in: fond Ditrich, kart. 2, inv. č. 29/2.

¹⁸ Správa Domu umění, ředitel František Venera, Karlu Ditrichovi, Nám. Rudé Armády 5, Brno, 26. ledna 1948, ohledně spolupořádání výstavy Karla Svolinského, fond Ditrich, kart. 2, inv. č. 35/2. Katalog jen jako list se seznamem exponátů *Karel Svolinský* (kat. výst. Dům umění města Brna), S. V. U. Aleš, Brno 1948. – Svolinskému Ditrich věnoval výstavu již pod hlavičkou Skupiny olomouckých výtvarníků Karel Ditrich, *Karel Svolinský* (kat. výst. Brno, Údolní 77), Brno 1943.

¹⁹ Žádost o prodloužení koncese výměny; Uzavření výměnných síní, 10. srpna 1948, in: fond Ditrich, kart. 2 a 4, inv. č. 31, 32/2 a 105/4; Tučková, Vyměňuji, vyměňuješ, vyměňujeme, *Rovnost. List Komunistické strany Československa na Moravě* LXII, 1946, č. 42, 19. 2., s. 2.

²⁰ Výměr o zavedení národní správy a jmenování národního správce, ZNV v Brně, č. j. 2754-VII/25-48 ze dne 14. 12. 1948, za ZNV podepsaný referent Dr. B. Hochman, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 3/1. Ve fondu je k dispozici též podrobná Všeobecná směrnice pro národní správce z 18. června 1945, vydaná společně Ministerstvy průmyslu, vnitřního obchodu, výživy, zahraničního obchodu, zdravotnictví a zemědělství, a jednací řád pro národní správce.

²¹ Doplněk směrnic pro výkon národních správ, bod č. 2, ZNV v Brně, 21. března 1948, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 1/1.

²² Zpráva národní správy ZNV v Brně o dosavadní činnosti, 14. ledn 1949, strojopis, 3 listy, s. 2, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 2/1.

²³ Ibidem, s. 1.

²⁴ Stížnost národní správy KNV v Brně, hospodářskému referátu, 16. února 1949, strojopis, 2 listy, in: ibidem: „Po kontrole připsala však zástupkyně NPF, že bylo draženo ze servisu pouze 55 kusů a 27 že draženo nebylo a že mají být na skladě. Budí to dojem, že tím chtěla předejítí uvedenému hlášení kriminálnímu orgánu.“

²⁵ Zpráva národní správy ZNV v Brně 14. ledna 1949 (pozn. 22), s. 2.

²⁶ Ibidem, s. 1.

²⁷ Ibidem, s. 1–3. – Národní správa fy K. Ditrich KNV v Brně 15. července 1949, přehled pohledávek a závazků, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 12/1.

²⁸ Národní správci fy K. Ditrich ZNV v Brně, průmyslovému referátu, 23. prosince 1948, strojopis, 5 listů, s. 1–2, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 21/1.

²⁹ Ibidem, s. 3.

³⁰ Ibidem, s. 4–5.

³¹ Aurtur Vetter – Kunst im Handwerk, obchodující s proutěným nábytkem a uměleckořemeslnými předměty, sídlil od jara 1941 na Kirchengasse 2 (posléze ulice 9. května) v Brně. Po znárodnění byla firma úřady vyhodnocena jako nerentabilní a předběžně určena k likvidaci. Karel Ditrich byl k 6. 4. 1948 do funkce národního správce jmenován na základě okamžitého odvolání původního správce, a sice mimo pořadník (na základě doporučení z vyšších míst?). Po jeho odvolání v lednu 1949 následující správce funkci odmítl, v létě 1952 byla úředně dokončena likvidace firmy. Arthur Vetter (*22. 6. 1881 v Opavě) se v protektorátních dokumentech k firmě prohlašuje za říšského Němce. Jako jednatelka podniku byla vedena Vetterova žena Anni. Viz MZA, fond C11 (Krajský soud civilní Brno), kart. 163, sign. A XVI 150; fond B280 (ZNV Brno), kart. 1557, sign. 29900/48.

³² Stížnost NPF na národní správu fy K. Ditrich na postup v případě přejímání předmětů ze zámku Jindřichov ve Slezsku, 23. listopadu 1949, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 9/1.

³³ Výměr KNV v Brně ze dne 22. února 1949 č. j. 55118.2.1949-VIII/1 nahradil původní výměr ZNV ze 14. prosince 1948, viz Přejímací protokol mezi národním správcem a n. p. Obchodní domy, 2. března 1950, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 12/1.

³⁴ Stížnost NPF na národní správu fy K. Ditrich, Jindřichov ve Slezsku, 23. listopadu 1949 (pozn. 32).

³⁵ Cestovní účet národního správce Jana Honka z cesty 26. 7. – 6. 8. 1949 do Jindřichova ve Slezsku, Krnova, 8. srpna 1949 Brno, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 4/1.

³⁶ Zpráva národní správy ZNV v Brně 14. ledna 1949 (pozn. 22), s. 3.

³⁷ Zápis o poradě nár. správy fy K. Ditrich a pobočky NPF v Brně, 3. ledna 1949, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 23/1.

³⁸ Zdůvodnění ke čtvrtletním hlášením národního správce, koncept, strojopis, 3 listy, nedatováno (první čtvrtletí 1949 a první čtvrtletí 1950?), in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 10/1.

³⁹ Ukázka náhrad vyplacených Janu Honkovi, duben–srpen 1949, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 4/1. Jednodenní dieta ve výši 100 Kčs, jednodenní dieta s noclezným 200 Kčs. Odměna za výkon kumulativní národní správy vyměřené 22. února 1949 ve výši 15 tisíc Kčs, účtovaná k tíži spravované firemní podstaty, viz Národní správci fy K. Ditrich, žádost o odměnu vůči KNV v Brně, hospodářský referát, 17. února 1949, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 12/1.

⁴⁰ Zdůvodnění ke čtvrtletním hlášením národního správce (první čtvrtletí 1950?) (pozn. 38).

⁴¹ Aukční katalogy, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 115/4.

⁴² Účet brněnského architekta Jaroslava Ledviny za přípravu stánku na 18 tisíc Kčs, korespondence s Výstavní akciovou společností Brno a vyúčtování dalších položek viz fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 14/1.

⁴³ Výměr KNV v Brně č. j. 551-6.II.1950-VIII z 18. února 1950, viz Přijímací protokol mezi národním správcem a n. p. Obchodní domy, 2. března 1950, strojopis, 4 listy, jako revizoři n. p. OD podepsáni Jaroslav Posledník, Jiří Budský, za předávající Jan Honek, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 5/1.

⁴⁴ Záznam o převzetí nár. správy fy K. Ditrich, n. p. Obchodní domy, Antikva, 24. února 1950, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 6/1.

⁴⁵ NPF národní správě fy K. Ditrich, 14. února 1950, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 9/1.

⁴⁶ Antikva, Praha II, Jungmanova č. 16, nár. správě fy K. Ditrich, 19. června 1950, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 9/1.

⁴⁷ Viz Rusinko (pozn. 3), s. 73–74.

⁴⁸ Záznam o předání mezi fy K. Ditrich, nár. správa a Antikvou, výsadním odborem v Jungmannově 16, Praha, podepsány Karel Struska st., 21. června 1950, in: fond Ditrich, kart. 1, inv. č. 9/1.

⁴⁹ Moravské muzeum v Brně národní správě fy K. Ditrich, žádost o prohlášení předmětů v aukci za státní kulturní majetek, 20. června 1950, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 97/4.

⁵⁰ Státní uměleckoprůmyslové museum v Brně ředitelství Zemské zastavárny, 7. listopadu 1949, žádost o eliminaci předmětů pro muzejní sbírky, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 97/4.

⁵¹ Pokyny NKK pro NPF, 12. listopadu 1949, ve věci eliminace muzeálních předmětů z moravskoslezských zámků v aukci fy K. Ditrich, prohlášení za státní kulturní majetek, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 97/4.

⁵² Pokyny NKK pro NPF, 18. března 1950, ve věci eliminace muzeálních předmětů z moravskoslezských zámků v aukci fy K. Ditrich, prohlášení za státní kulturní majetek, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 97/4.

⁵³ JUDr. Otakar Pohl, uváděný někdy jako Otokar, právník, ekonom a politik. Za odboj v průběhu 2. světové války od r. 1943 vězněn, od r. 1945 člen KSČ, což odstartovalo jeho poválečnou kariéru. 1946–1948 pracovník národohospodářského oddělení ÚV KSČ, 1948–1950 zástupce přednosty národohospodářského odboru KPR, 1950–1954 a 1957–1969 generální ředitel Státní banky československé, v letech 1954–1957 náměstek generálního ředitele. Viz materiály ČNB, online http://www.historie.cnb.cz/cs/statutarni_organy/pohl_otakar_2.html a https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/archiv_cnb/archiv_cnb_guverneri.html#Pohl (vyhledáno 16. 11. 2018).

⁵⁴ Otakar Pohl sekretariátu ÚV KSČ, Příkopy 33, Praha I., soudruh Valouch, 27. prosince 1948, in: Archiv KPR, fond KPR, inv. č. 1914, kart. 372, Ditrich Karel, Brno, národní správce výstavních a aukčních sálů – stížnost, 1948–1951 (dále AKPR, sl. Ditrich).

⁵⁵ Trestní oznámení ze dne 24. prosince 1948 dle § 26 dekrety č. 5/1945 Sb. Dr. Hochmann za ZNV o tomto trestním řízení informuje týž den KPR, ibidem.

⁵⁶ Otakar Pohl sekretariátu ÚV KSČ (adresát J. Valouch), 14. ledna 1949, 2 listy, strojopis, in: ibidem.

⁵⁷ Otto Šling (1912–1952), viz Karel Šling (Šling), Otto Šling – příběh jednoho komunisty, *Paměť a dějiny VI*, 2012, č. 4, s. 116–121; heslo Otto Šling, in: Internetová encyklopedie dějin Brna (pozn. 14).

⁵⁸ Kádrové oddělení sekretariátu KV KSČ Brno Kanceláři PR, 14. února 1949, in: ibidem.

⁵⁹ Ditrich Pohlovi 27. dubna 1949 a Pohl Ditrichovi 30. května 1949, in: ibidem.

⁶⁰ Dr. Pohl, záznam z 2. srpna 1949, in: ibidem. V průběhu podzimu 1950

zaslal dle záznamů Ditrich KPR další urgenci. Posléze byla v listopadu 1951 ministerstvem vnitřního obchodu opět řešena záležitost jeho umístění „v prodeji uměleckých předmětů a starožitností“. Ministerstvo vnitřního obchodu, Dr. Kadlec, 7. listopadu 1951, in: ibidem.

⁶¹ Srov. např. Karel Kaplan – Pavel Kosatík, *Gottwaldovi muži*, Praha – Lito-myšl 2004 s odkazy na další literaturu.

⁶² Trestní proces TV 294/50, in: MZA, fond C153 (Okresní lidový soud trestní), kart. 1040, sign. TV 294/50.

⁶³ Heslo Bohumil Hochmann (1909–1950), in: Internetová encyklopedie dějin Brna (pozn. 14). Hochmann obeslal jako amatérský výtvarník současně i výstavy S. V. U. Aleš, jistě se tedy znal i s Františkem Venerou, který proti dražbám konfiskátů vystoupil již v době počátků Ditrichova podniku; srov. Jaroslav B. Svrček, *Sochař Bohumil Hochmann*, Brno 1950.

⁶⁴ Víme například, že chystal v edici Profily katalog Karla Svolinského (viz výstava v Domě umění, pozn. 18), jako autora textu oslovil ředitele pražského Uměleckoprůmyslového muzea Karla Heraina, jehož si jako znalce svého díla vyžádal sám Svolinský, (a dále přislíbil i profily Františka Tichého a Linky Procházkové), viz Karel Ditrich Karlu Herainovi 29. července 1946, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 111/4.

⁶⁵ Karel Ditrich Františku Kraumannovi 22. srpna 1947, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 109/4; srov. příručku, kterou Ditrich Kraumannovi vydal vlastním nákladem: František Kraumann, *O českých medailích a jejich sběratelích*, Brno 1947. – Obdobně vydal Ditrich vlastním nákladem publikaci viz Karel O. Castelin, *Numismatický slovníček anglicko-český a česko-anglický*, Brno 1948; srov. Archiv Národního muzea v Praze, dosud nepřístupný pozůstalostní fond předního českého numismatika Karla O. Castelina (1903–1981), pracujícího od roku 1948 v kladenských ocelárnách.

⁶⁶ Fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 111/4.

⁶⁷ Jindřich Chatrný, Do říše umění vede mnoho bran. Dvě malá zastavení nejen nad uměleckou sbírkou profesora Otakara Teyschla, in: Radana Červená (ed.), *Archivum amicus historici est. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Hany Jordánkové*, Archiv města Brna, Brno 2015, s. 537–551, zvl. 546–547.

⁶⁸ Srov. Lubomír Slaviček, *Dialog Brno – Praha. Z korespondence brněnských a pražských historiků umění*, in: Jiří Kroupa – Lubomír Slaviček (edd.), *Almanach 1927–1997. Sedmdesát let Semináře dějin umění Masarykovy univerzity v Brně*, Brno 1997, s. 44: „V Itálii jsem byl, krátce, pobyl jsem v Římě a to pouhých devět dní. Ale i tak jsem získal mnoho. Setkal jsem se ve Vatikánu s dr. Richtrem. Ten mi sdělil nezdar Vašeho pokusu zúčastnit se kongresu ve Florencii. I já jsem měl velké obtíže, než jsem se se 3 studenty do Itálie dostal.“ Antonín Matějček Albertu Kutalovi 16. srpna 1948.

⁶⁹ Karel Ditrich Dr. Františku Hájkovi, kulturnímu atašé velvyslanectví v Římě, 11. srpna 1948, in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 109/4.

⁷⁰ Na obdobné Ditrichovy manipulační praktiky poukazuje i korespondence Dr. Pohla z KPR, viz pozn. 56, či stížnost Sdružení moravských výtvarníků v Olomouci na to, že Ditrich, ačkoliv už není po tři léta tajemník sdružení, nadále jedná jeho jménem, používá hlavičkový papír i logo, viz SMV Olomouc Karlu Ditrichovi 11. listopadu 1948, in: fond Ditrich, kart. 2, inv. č. 36/2.

⁷¹ Karel Ditrich p. Šimákovi 11. srpna 1948 (zprostředkovatel jeho obchodů v Itálii?), in: fond Ditrich, kart. 4, inv. č. 109/4.

⁷² Zpráva z cesty do Itálie pro Národní banku československou 6. prosince 1948, korespondence s aeroliniemi, in: fond Ditrich, kart. 2, inv. č. 33/2.

⁷³ Rusinko (pozn. 3).

⁷⁴ Srov. poválečné výstavy rodiny Venerů v brněnském Domě umění právě na toto téma. Viz František Venera v katalogu výstavy *Umění a kýč*, Dům umění města Brna, 1948, s. 42; srov. také Milan Pech, *Umění a kýč*, in: Hana Rousová (ed.), *Konec avantgardy? Od mnichovské dohody ke komunistickému převratu*, Praha 2011, s. 317–330. – Jiří Venera, Dům umění po roce 1945, in: Lubomír Slaviček – Jana Vránová (edd.), *90 let Domu umění města Brna – Architektura, historie, výstavy, kulturní činnost 1910–2000*, Brno 2000, s. 117: „S tatínkem a Aloisem Holasem jsme připravili tři výstavy, na svoji dobu přímo průkopnické – *Umění a kýč*, *Podobizna*, která konfrontovala viděnou skutečnost s uměleckým ztvárněním a *Krajina – úspěch a výraznou návštěvnost měly všechny tři.*“

SUMMARY

The Auctioning of Furnishings from Confiscated Castles in Moravia-Silesia: the Karel Ditrich Exhibition and Auction House in Brno in 1948–1950

Marcela Rusinko

The movement and the sale at auction of property confiscated after 1945 under the authority of the decrees issued by the President of Czechoslovakia constitutes an area of research that is topical but as yet remains largely unexplored. This paper is based on research that was conducted on the extensive archive fonds of the Karel Ditrich Exhibition and Auction House that are kept in the Moravian Provincial Archives in Brno. In terms of how comprehensively they have been preserved this archival fonds are an extremely valuable source for historical research and for tracing the provenience of items. They are uniquely able to offer a three-dimensional picture of the dramatic period between 1947 and 1950 when the business underwent two transformations in its proprietary status. Based on correspondence between the business, state and local authorities, and individuals, it is possible to reconstruct the circumstances of the auctioning of confiscated artistic furnishings from almost all over Moravia and Silesia that accumulated there over the course of three years, property that was seized mainly from the expelled ethnic German population in conformity with the decrees the President of the Republic issued in 1945. Inventory lists and accounts from the sale

of works of art from individual localities (i.e. castles and residences of the nobility) provide a detailed picture of the amount, nature, and value of dislocated furnishings and of objects that through the intervention of state authorities were then designated for public use, i.e. to be placed in museum institutions.

This paper sheds light on the uncompromising approach the public authorities applied during the nationalising of sensitive licensed trades, one example of which was the auctioning of confiscated artistic furnishings in the early years after the war. It points to the emerging ties between the installed national administrator and the National Land Office (Národní pozemkový fond), and to how its position regarding the property in its charge evolved over time and changed under pressure from the National Cultural Committee (Národní kulturní komise). The problems that were discussed in communications reveal considerable efforts to assert personal material interests, the by no means rare occurrence of illegal deals, deliberate acts of expert fraud, the manipulation of data and property at the expense of the state, both on the part of the original owner, coin collector, dealer and court expert Karl Ditrich (1913–?), and on the part of the national administrator Jan Honek, the accounting manager at the Provincial Pawn Office (Zemská zastavárna). There is evidence of the directive withdrawal of valuable furnishings for the private use of the political elites (Brno-based politician Ferdinand Richter) and for the state-organised sale abroad to obtain foreign currency. Documentary valuable are the documented ties between Ditrich and the Prague auction house of Václav Hořejš, Ditrich's personal involvement in the Brno-based company Vetter and in Antikva, the monopolistic state enterprise that succeeded it, and of Ditrich's impressive domestic and international political, commercial, and academic contacts.

Figures: **1** – Red Army Square (Kiosk 5), today Moravia Square, in Brno in 1946. The location of Karel Ditrich's auction house; **2** – JUDr. Ferdinand Richter, Brno politician and deputy chair of the National Assembly, 1945; **3** – JUDr. Otakar Pohl, long-time General Director of the Czechoslovak State Bank; **4** – I buy and receive for auction. Karel Ditrich's auctioning advert, circa 1947; **5** – National administration of the company of Karel Ditrich advertising the auctioning of furniture, paintings, sculpture, porcelain, watches, and weapons from 'castles in liquidation'. *Rovnost Newspaper* (?), August 1949; **6** – Notice issued by the national administrators of the company Karel Ditrich in the local press, January 1949; **7** – A promotion for numismatics and coin collecting: educative publication by František Kraumann issued on costs of Karel Ditrich, 1947; **8** – Karel Ditrich advertising the auctioning of coins, medals, antiquities and works of art, May 1949. *Numismatické listy* IV, 1949, no. 1–2; **9** – 'From castles in liquidation'. The cover of the auction catalogue for the National Administration of Karel Ditrich, June 1950; **10** – Simone Mazziane, **The Abduction of Proserpine**. A painting from Jindřichov Castle in Silesia confiscated from the Klein von Wisenberg family. Property withdrawn for use in the Picture Gallery of the Moravian Museum in November 1949, today the Moravian Gallery in Brno, inv. no. Z 2669; **11** – Hans Makart, **A portrait of Countess Adelaide Isabella Waldstein, née Kálnoky**, 1874. A painting from Letovice Castle confiscated from the Kálnoky von Kőröspatak family. Property withdrawn for use in the Picture Gallery of the Moravian Museum in October 1949, today the Moravian Gallery in Brno, inv. no. Z2665